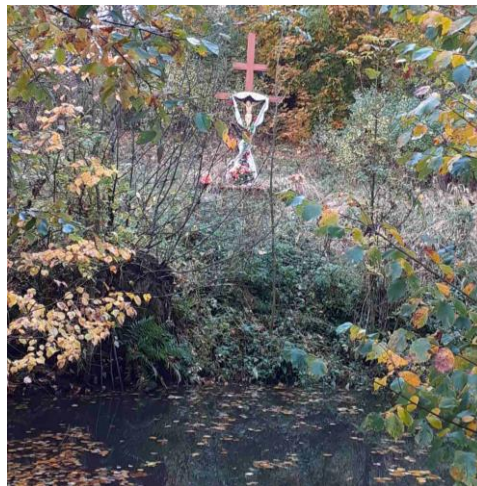

Гісторыя вёскі Вялікая Свянціца

Свянціца сваю назву атрымала ад крыніцы са “святой вадой”. Вёска размяшчалася на беразе невялікага возера і рэчкі, якая працякала недалёка ад царквы. Гэтай вадой святары праводзілі “свяшчэнны абрад хрышчэння”.

Вёска Свянціца вядома з XVI стагоддзя як маёнтак у Ваўкавыскім павеце Навагрудскага ваяводства Вялікага княства Літоўскага (ВКЛ).

У 1567 годзе ўладальнік маёнткаў Палонкі, “... Видомичь”, Свянціца Афанасій Трызна паставіў у войска Вялікага княства Літоўскага 5 коней.

Пасля 3-га падзелу Рэчы Паспалітай (1795г.) вёска знаходзілася ў Ваўкавыскім павеце Слонімскай губерні Расійскай імперыі.

З 1797 года Свянціца ў Літоўскай, з 1801 года – у Гродзенскай губернях.

Маёнтак Свянціца ўключаў 2 фальваркі: Свянціца Вялікая з вёскамі Навасёлкі, Геруцева, Задворанцы і Свянціца Малая з вёскамі Хілімонаўцы, Зарэчча, Вялікае Сяло (Вялікая Вёсь). Фальварак Свянціца Вялікая меў 1430 дзесяцін зямлі, фальварак Свянціца Малая – 457 дзесяцін 800 сажняў. Касцёлу належыла 75 дзесяцін зямлі з 2-мя жылымі і 5-цю гаспадарчымі пабудовамі, пражывала 22 прыгонныя і 6 вольных сялян. У фальварку Свянціца Вялікая ў вёсцы Задворанцы, які належыў Юліі Калупайла, было яшчэ 750,75 дзесяцін зямлі.

Прыгонныя сяляне маёнтка Свянціца выконвалі ўсе работы на панскіх палетках. У інвентары былі строга вызначаны правілы выканання сялянамі павіннасцяў. Галоўная з іх – паншчына. Рабочы дзень сялян цягнуўся ад світання да цямна. Калі селянін заарэ 1 дзесяціну зямлі, яму залічваліся 3 цяглавыя дні, забарануе 1 дзесяціну зямлі – 1/18-я дня, пасее жыта на 1 дзесяціне – 1/3-я дня, абмалоціць азімага жыта 30 снапоў – адзін дзень.

Звыш паншчыны ў год было ўстаноўлена 12 гвалтаў, ці згонаў, 6 шарваркаў. Шарваркі прызначаліся для рамонту сялянскіх пабудоў і пабудоў эканоміі, а таксама мастоў і дарог на тэрыторыі маёнтка.

Для патрэб уладара маёнтка сяляне ткалі, пралі, збіралі грыбы і ягады. Яны прыцягваліся да вартаніцтва, начных караулаў. Акрамя прыгону на сялян ускладаліся цяжкія дзяржаўныя павіннасці: падушны падатак, земскі збор, перавозка вайсковых грузаў.

У XVII стагоддзі ў Свянціцы была пабудавана драўляная царква, якая ў час Айчыннай вайны 1812 года, з прыходам французскай арміі, была спалена.

Вялікія разбурэнні і страты прынесла вёсцы Айчыннай вайна 1812 года. Праз землі Свянціцы ляжаў шлях заваёўнікаў. Напярэдадні вайны ў Гродзенскай губерні, у тым ліку ў ваколіцах Свянціцы на Свіслаччыне, была размешчана другая расійская армія пад камандаваннем Баграціёна (займала фронт ад Ліды да Белавежскай пушчы). Восьмы корпус Барадзіна размяшчаўся ў г.Ваўкавыску (Свянціца ў 10 км). Калі пачалося наступленне войск Напалеона, Ахтырскі гусарскі полк (знаходзіўся ў Заблудаве ў 30 км ад Свіслачы) з баямі адступаў у Ваўкавыск на злучэнне з войскамі другой расійскай арміі Баграціёна, а потым далей на ўсход.

Свіслаччына, у тым ліку навакольныя вёскі маёнтка Свянціца, былі захоплены французскімі войскамі пад камандаваннем напалеонаўскага генерала Рэйнера, задача якога заключалася ў ахове камунікацый французскай арміі і яе тылу, забеспячэнні правіянтам. На насельніцтва французамі былі ўскладзены вялікія падаткі. Напалеонаўскія войскі займаліся рабункамі і разбоямі. Шмат маёмасці было адабрана, вывезена ці спалена.

Пасля Барадзінскай бітвы наступіў пераломны момант у вайне з французамі і на нашай тэрыторыі. У наваколлі Свянціцы з сярэдзіны верасня да канца лістапада 1812 года адбываліся баявыя сутычкі рускіх войск з французамі. Яны нанеслі вялікую шкоду і разбурэнні вёсцы і яе жыхарам: поўнасьцю была спалена вёска Вялікае Сяло, спалена царква ў Свянціцы. Пасля выгнання французў з тэрыторыі краю яе жыхарам нанова прыйшлося адбудоўваць гаспадарку.

У 1815 годзе ўладальнік маёнтка Свянціца Вялікая Ігнат Францавіч Калупайла і памешчык Міхаіл Жынёў на ўскраіне вёскі, на беразе ракі, на месцы згарэўшай пры пажары драўлянай царквы пабудавалі новую каменную з драўлянай званіцай. Асвяшчэнне парафіяльнай царквы Святой прападобнай Параскевы Сербскай адбылося ў Свянціцы 14 кастрычніка 1817 года. Царква з'яўляецца помнікам архітэктуры позняга класіцызму.

У 1845 годзе маёнтка Свянціца Вялікая, уладанне І.Ф.Калупайлы, меў 3183 дзесяціны зямлі, у тым ліку 1794 ворыва, і 590 дзесяцін лесу. У вёсцы было 67 сялянскіх двароў, у тым ліку 10 двароў агароднікаў. На той час у Свянціцы Вялікай пражывала 634 селяніна.

Будынак панскай лядоўні

Будынак панскага склада

У 1861 годзе ў Свянціцы Малой адкрыта народнае вучылішча.

Пасля паўстання 1863-1864 гадоў касцёл, які існаваў доўгі час, быў закрыты, а пазней перабудаваны ў царкву.

У 1886 годзе маёнтак Свянціца Вялікая адносіўся да Талачманскай воласці Ваўкавыскага павета. У гэты перыяд пачала развівацца саматужная прамысловасць. Для пераапрацоўкі збожжа на муку і крупы ў Свянціцы пачаў працаваць паравы млын, дзейнічалі валасное праўленне, царква Святой Параскевы Сербскай, Мала-Свянціцкае народнае вучылішча, вадзяны млын.

У 1890 годзе ў маёнтку Свянціца Вялікая, які належаў Калупайлам, было 1750 дзесяцін зямлі, царкоўны прычт меў 108,5 дзесяцін зямлі.

Паводле перапісу 1897 года ў Свянціцы было валасное праўленне Талачманскай воласці, царква Святой Параскевы Сербскай, народнае вучылішча, у якім вучыліся 71 хлопчык і 1 дзяўчынка, бровар, піцейны дом, вадзяны млын. У Свянціцы было 5 двароў і 43 жыхары, у маёнтку – 10 двароў і 144 жыхары.

Царква Святой Параскевы Сербскай. Пачатак ХХст.

У 1905 годзе ў сяле пражывала 20 жыхароў, у маёнтку – 45 жыхароў. У Мала-Свянціцкім народным вучылішчы ў 1905/1906 навучальным годзе заняткі наведвалі 88 хлопчыкаў і 5 дзяўчынак.

У 1914 годзе ў маёнтку Свянціца Вялікая пражывала 150 жыхароў, у Свянціцы Малой – 17 жыхароў, царкоўная прычта налічвала 22 жыхары. Дзейнічала

Вялікая Свянціца. Пачатак ХХст.

народнае вучылішча, валасное праўленне. На цагельным заводзе Свянціца працавала 9 рабочых.

З восені 1915 года Свянціца акупіравана германскімі войскамі.

З 1 студзеня 1919 года ў ходзе наступлення Чырвонай арміі вёска вызвалена і знаходзілася ў складзе БССР, у лютым 1919 года – Літоўска-Беларускай ССР.

З красавіка 1919 года польскія войскі Пілсудскага захапілі тэрыторыю краю, Свянціца была акупіравана палякамі.

Прамень свабоды ненадоўга бліснуў летам 1920 года, калі Чырвоная армія вызваліла Заходнюю Беларусь ад польскай акупацыі. У ліпені 1920 года Чырвоная армія перайшла ў наступленне і ў хуткім часе тэрыторыя Свянціцы была вызвалена. Праз ваколіцы Свянціцы ў напрамку Свіслачы наступала 27-ая Омская дывізія, якой камандаваў Вітаўт Казіміравіч Путна. Насельніцтва ўрачыста сустракала чырвонаармейцаў. Пачалі стварацца органы народнай улады.

15 жніўня 1920 года ўтвораны Талачманскі валасны рэвалюцыйны камітэт з цэнтрам у вёсцы Свянціца.

Але Чырвоная армія, дайшоўшы да Варшавы, знясіленая шматкіламетровым маршам і вялікімі стратамі, была затрымана і вымушана адступіць.

І зноў фронт з кровапралітнымі баямі прайшоў праз тэрыторыю Свянціцы. Баі былі жорсткія. Чырвонаармейцы 429-га палка праз наваколле Свянціцы наступалі на Дабраволлю. У баях, якія вёў 429-ы полк, удзельнічаў будучы маршал Савецкага Саюза, двойчы Герой Савецкага Саюза Аляксандр Міхайлавіч Васілеўскі.

Пасля 18 сакавіка 1921 года па Рыжскаму мірнаму дагавору тэрыторыя Свянціцы Вялікай – цэнтр Свянціцкай гміны Ваўкавыскага павета Беластоцкага ваяводства Польшчы. Пачалася доўгая акупацыя Свянціцы панскай Польшчай.

Згодна статыстычных дадзеных 1921 года ў вёсцы Свянціца было 15 двароў, 240 жыхароў. Побач быў фальварак Свянціцы Малой з 2-мя дварамі і 23-мя жыхарамі.

Знаходжанне заходнебеларускага насельніцтва ў складзе панскай Польшчы суправаджалася прыгнётам, выклікала хвалю незадаволення і барацьбу патрыётаў за свае правы.

У наваколлі Свянціцы дзейнічаў гурток Міжнароднай арганізацыі дапамогі барацьбітам рэвалюцыі (МОПР), арганізатарам і кіраўніком якога быў Уладзімір Мікалаевіч Дудкін. Актыўнымі членамі арганізацыі былі Канстанцін і Мікалай Карневічы, Іван Кацяк, Фёдар Радзівонік, Аляксандр Шавель, Мікалай Харко, Сцяпан Радзівонік, Мікалай Курза, Мікалай Шлык, Уладзімір Гаўрылік, Сцяпан Ліс.

17 верасня 1939 года Заходняя Беларусь была далучана да Беларускай ССР. У гісторыі Свянціцы пачаўся новы перыяд.

3 лістапада 1939 года вёска – у складзе БССР, з 4 снежня 1939 года яна адносіцца да Беластоцкай вобласці, з 15 студзеня 1940 года – у складзе Свіслацкага раёна, з 12 кастрычніка 1940 года Свянціца ўваходзіць у склад Велікасельскага сельсавета.

У вёсцы налічвалася 52 двары, у якіх пражывала 380 жыхароў, працаваў вадзяны млын. У Свянціцы Малой было 38 двароў, у якіх пражывала 202 жыхары.

Мірнае жыццё жыхароў Свянціцы парушыла Вялікая Айчынная вайна. З першых дзён вайны да сярэдзіны ліпеня 1944 года вёска акупіравана нямецка-фашысцкімі захопнікамі, тэрыторыя ўключана ў склад Усходняй Прусіі, тут устаноўлены “новы парадок”. Метады кіравання і ўздзеяння на насельніцтва новай улады – калектыўная адказнасць за парушэнне ці невыкананне загадаў: адзін чалавек парушыў, а адказвала ўся вёска. Лютавала сістэма закладнікаў. Для падтрымання “новага парадку” – масавага крывавага тэрору – у вёсцы быў створаны апорны пункт дапаможнай паліцыі службы парадку, у які ўваходзілі мясцовыя жыхары, што перайшлі на службу да акупантаў. З дапамогай паліцыяў праводзіліся вобьскі, арышты і расстрэлы нязгодных з “новым парадкам” камуністаў, актывістаў і патрыётаў.

Беларускі народ узяўся на барацьбу з фашысцкімі захопнікамі. Не сталі выключэннем і жыхары Свянціцы. Многія з іх ваявалі на франтах Вялікай Айчыннай вайны, некаторыя змагаліся ў партызанскім атрадзе, які размяшчаўся ў навакольных лясах і налічваў каля 35 чалавек.

У гады вайны ў нашым раёне дзейнічаў антыфашысцкі камітэт. Адным з удзельнікаў антыфашысцкага камітэту быў жыхар в.Свянціца Салагубік Павел Аляксандравіч.

Усе разам яны набліжалі час вызвалення нашай тэрыторыі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў.

Летам 1944 года савецкія войскі з жорсткімі баямі падыходзілі да заходняй граніцы. Тэрыторыю Свянціцы вызвалялі воіны 217-ай Унечскай ордэнаў Леніна, Чырвонага Сцяга, Суворова II ступені стралковай дывізіі

(камандзір палкоўнік Мікалай Паўлавіч Масонаў). Каб спыніць імклівы наступ савецкіх войск, гітлераўцы перакінулі на дадзены участак свежыя сілы. Яны займалі вышыні на ўсходзе Свіслаччыны і сустрэлі наступленне чырвонаармейцаў арганізаваным агнём. Спроба савецкіх войск атакаваць ворага сходу поспехаў не мела.

У ноч на 14 ліпеня 1944 года сапёры-чырвонаармейцы абяшкодзілі міны і абазначылі праходы. На досвітку загрымела кананада і ўключыліся мінамётныя роты батальёнаў дывізіі. Бой быў адчайны, савецкія салдаты наступалі ў адну лінію. Фашысты шалёна супраціўляліся, але бачачы, што савецкія войскі рухаюцца наперад, яны пачалі адыходзіць.

15 ліпеня 1944 года салдаты Чырвонай арміі вызвалілі ад гітлераўскіх войск вёску Свянціца.

З баявога загада штаба 217-ай Унечскай ордэнаў Леніна, Чырвонага Сцяга, Суворова II ступені стралковай дывізіі:

“15.7.1944 г.

1. Праціўнік, прыкрываючыся танкамі і самаходнай зброяй, з баямі адыходзіць у заходнім напрамку.

2. 217-ая стралковая дывізія пасля фарсіравання р.Рось і прарыву абароны праціўніка на ўчастку Хацькоўцы праследуе праціўніка ў напрамку в.Вялікае Сяло, маючы бліжэйшай задачай авалодаць гаем на паўднёвы захад ад в.Хацькоўцы, в.Свянціца, а далей Палонкай, Агароднікамі і выйсці на рубяж Ятвеськ – Глушкі 15.7.1944г...”

На вызваленай тэрыторыі, нягледзячы на ваенныя цяжкасці і разбурэнні, спраўна і арганізавана адраджалася і ўсталёўвалася савецкая ўлада.

З 20 верасня 1944 года вёска Свянціца ўваходзіць у склад Гродзенскай вобласці.

Наладжванне мірнага жыцця ішло ў даволі складанай абстаноўцы. Мірнай працы ў першыя пасляваенныя гады перашкаджалі банды, што дзейнічалі ў навакольных лясах. Сваю дзейнасць актыўна вяло польскае нацыяналістычнае падполле і атрады Арміі Краёвай (акаўцы). Тэрыторыя вакол Свянціцы ўваходзіла ў Ваўкавыскі абвод. На мірнае насельніцтва наводзілі жах бандыты брыгады “Жагеў”, створанай у лютым 1945 года, якая налічвала больш за 20 чалавек і дзейнічала ў навакольных лясах.

Рашучую барацьбу з бандытамі вялі супрацоўнікі райаддзела міліцыі, добраахвотнікі. Ад рук бандытаў у баі з акаўцамі 02.07.1945 г. на хут. Свянціца загінулі начальнік Свіслацкага райаддзела міліцыі П.В.Зайцаў, супрацоўнік міліцыі Іван Іосіфавіч Мілешка. 02.06.1945 г. на хут. Свянціца загінулі пагранічнік 4-га пагранатрада Ната Аксімісонавіч Карабаеў, супрацоўнік раённага аддзела дзяржбяспекі Віктар Ляпёшкін, баец знішчальнага батальёна Семаковіч, супрацоўнік міліцыі Сцяпан Цімафеевіч Бажанаў. 29.09.1945 г. у няроўнай сутычцы з бандытамі ў в. Прудна (недалёка ад Свянціцы) загінуў участковы ўпаўнаважаны Свіслацкага РАУС Васіль Мікітавіч Кунец.

Польскае нацыяналістычнае падполле канчаткова было знішчана войскамі НКДБ БССР у студзені 1947 года, але рэшткі падпольнай сеткі перайшлі на нелегальнае становішча, існавалі і дзейнічалі дробнымі групамі або ў адзіночку. Апошняя буйная аперацыя па ліквідацыі рэштак Ваўкавыскага абвуду адбылася 20 сакавіка 1953 года. Главар банды А.Копач быў арыштаваны (усяго за 1947 – 1953 гг.органамі МДБ арыштавана звыш 190 акаўцаў).

У 1948 – 1950 гг. была праведзена калектывізацыя сельскай гаспадаркі. Ва ўсіх населеных вёсках былі арганізаваны калгасы.

У 1949 годзе ў Свянціцы Вялікай арганізаваны калгас імя Шверніка, старшынёй якога абраны В.П.Малашкевіч.

У 1951годзе пачалося паэтапнае ўзбуйненне калгасаў і колькасць іх зменшылася.

У 1952 годзе калгас імя Шверніка ўвайшоў у калгас імя Вышынскага з цэнтрам у в.Манчыцы.

У 1959 годзе ў Свянціцы пражывала 96 жыхароў.

Хроніка адміністрацыйна-тэрытарыяльнага падзелу Свіслацкага раёна

З рашэння аблвыканкама № 648 ад 12 кастрычніка 1960 г.

Велікасельскі сельсавет, у які ўваходзіла Свянціца, скасаваны і яго тэрыторыя аднесена ў склад Палонкаўскага сельсавета. З 12 кастрычніка 1960 года вёска Свянціца ўвайшла ў склад Палонкаўскага сельсавета.

З рашэння аблвыканкама № 639 ад 2 снежня 1961 г.

...Палонкаўскі сельсавет перайменаваны ў Вердаміцкі з цэнтрам у в. Вердамічы... З 2 снежня 1961 года вёска Свянціца аднесена да Вердаміцкага сельсавета.

З 1964 года вёска Свянціца – у саўгасе “Велікасельскі”.

У 1970 годзе ў Свянціцы пражывала 99 жыхароў.

Хутар Малая Свянціца праіснаваў да 1971 года, потым быў скасаваны.

27 красавіка 2001 года саўгас “Велікасельскі”

рэарганізаваны ва ўнітарнае сельскагаспадарчае прадпрыемства “Саўгас “Велікасельскі” з цэнтрам у в.Вялікае Сяло. Вёска Свянціца знаходзілася ва ўнітарным сельскагаспадарчым прадпрыемстве “Саўгас “Велікасельскі”.

У 2003 годзе ў Свянціцы існуе 21 гаспадарка, тут пражывае 38 жыхароў. Дзейнічае царква Святой Параскевы Сербскай (1815 г.).

У 2015 годзе ў Свянціцы налічвалася 12 гаспадарак з колькасцю насельніцтва 14 чалавек.

У 2020 годзе ў вёсцы налічвалася 8 гаспадарак з колькасцю насельніцтва 9 чалавек.

У 2022 годзе ў Свянціцы налічваецца 6 гаспадарак з колькасцю насельніцтва 7 чалавек.

14 кастрычніка 2022 года царква Святой Параскевы Сербскай адзначыла 205 гадоў з часу яе асвяшчэння.

